Коли мене питають про мій фах, я мимохіть бентежуся: червонію, заникуюсь, я, кого всі знають як людину певну себе. Я заздрю всім, хто на таке питання може одказати: муляр, перукар, рахівник або письменник,— заздрю, що цим людям так легко давати відповідь, бо кожний такий фах промовляє сам за себе і не потребує якихось пояснень. Мені ж на це питання доводиться одмовляти: я сміюсь. Така одмова, звісно, підбиває питатися далі:

— То ви живете зі сміху?

І я, не хтівши одійти від правди, мушу одказувати ствердно:

— Так.

Я справді живу зі сміху, і живу добре, бо, мовлячи по-комерційному, на мій сміх є попит. З мене неабиякий знавець своєї справи, ніхто не потрапить сміятися так, як я, ніхто не осягнув, як я, тонкощів свого хисту.

Чималий час я, аби оминути прикрі розпити, казав усім, що я актор, але мій мімічний і ораторський талант такий мізерний, що мені все здавалося, ніби я кажу не те, що є. Я ж бо люблю правду, а правда полягає в тому, що я вмію тільки сміятися. Це мій фах. Я не клоун, не комедіант; я не силкуюся насмішити публіку, я просто відтворюю веселість: я сміюсь, як римський імператор і як несміливий абітурієнт; сміх XVI століття для мене така сама звичайна річ, як і сміх XIX; словом, коли треба, я можу сміятись сміхом усіх часів і народів, усіх суспільних класів чи вікових груп. Я просто навчився сміятися, як хто інший лагодити черевики. У мене в грудях живе сміх Америки й Африки, сміх білий, чорний, жовтий і червоний, і за певну платню я ладен усі їх появити так, як мені скаже режисер.

Я став усюдисущий: мій сміх лунає з грамофонних платівок, зі стрічок магнітофона, його вельми полюбляють і на радіо. Я сміюся журливо, офіційно, істерично, сміюсь, як кондуктор у трамваї і як учень, що не має на прожиток; я сміюся, як сміються зранку й надвечір, як сміються опівніч і вдосвіта — словом, де тільки як треба, так я й сміюсь.

Повірте, що це робота не з легеньких, тим більше, що я — це вже моя особливість — сміюся заразливо, а тому просто необхідний другорядним та третьорядним штукарям, що цілком слушно потерпають за успіх своїх номерів,— тим я сливе щовечора мушу висиджувати по всіляких вар'єте ніби за клакера,— і прориваюсь заразливим реготом у найслабших місцях програми. Така робота потребує точності: мій щиросердий, нестримний регіт мусить розлягтися саме ту мить, коли велить програма, ані на цятину раніше чи пізніше,— тоді слідком за мною вся публіка заходиться з реготу, і кволий дотеп одрятовано.

А я по тому втомлено плентаю до роздягальні, натягаю пальто й беруся додому, щасливий, що нарешті матиму вільний вечір. Дома ж на мене здебільшого чекає телеграма: "Конче потрібен ваш сміх. Починаємо знімати вівторок", і за яких годин кілька я вже знову теліпаюся в задушливому поїзді, проклинаючи свою долю.

Річ певна, що по роботі чи то у відпустку мене мало тягне сміятися: чередникові кортить одвихнутись од худоби, муляр тішиться, як на часину забуде про свій цемент, у теслі до ладу не зачиняються в господі двері і на превелику силу ходять шухляди. Кондитерові до смаку солоні огірки, різникові — солодкі тістечка, а пекар більше полюбляє ковбасу, ніж хліб; тореадорам до вподоби панькатися з голубами, боксери бліднуть, як у дитини йде носом кров; я всіх їх розумію, бо сам ніколи не сміюся по роботі. Я безнадійно поважна людина, і всі знайомі, може, недарма, мають мене за песиміста.

Перших кілька років по нашому шлюбі дружина не раз мені казала:

— Та всміхнися ж бо!

Одначе поволі вона зрозуміла, що мені незмога вволити її пожадання.

Я щасливий, коли можу дати попуск натрудженим м'язам свого обличчя, щасливий змінити фахову веселість на невимушену глибоку задуму. Ба навіть чужий сміх дратує мене, бо вочевидь нагадує мені мій фах.

З дружиною ми живемо тихо й мирно, бо вона й собі з часом одвикла сміятися; тільки вряди-годи я запримічу усміх на її лиці — і тоді я й собі всміхнусь до неї. Ми гомонимо одне з одним стиха, бо мені остогид нестримний галас вар'єте, нестерпний лемент кіностудій... Людям, що мало мене знають, я видаюсь потайним; може, так воно й в, через те, що мені надто часто доводиться розтуляти рота усміхаючись.

Отак, із недвижним обличчям, я долаю життя, тільки вряди-годи даючи собі волю всміхнутись, і не раз мені напливає питання, чи я коли сміявся навсправжки? Мабуть, ні. Та й мої брати й сестри водно кажуть, що я завше був поважним хлопцем.

І я сміюсь яким завгодно сміхом, але власного сміху не знаю.